

**KONUT ISITMA KAYNAKLI
HAVA KİRLİLİĞİNİN
NEDENLERİNE
YÖNELİK “ÇÖZÜMLER PAKETİ”
İÇİN
ÖNERİLER**

Rev. No: 1.6 Tarih : Haziran 1999

BEYAZ NOKTA® GELİŞİM VAKFI

Sedat Simavi Sokak No:29/Z-1

06550 Çankaya/ANKARA

Tel:+90(312) 442 07 60 Faks: +90(312) 442 07 76

<http://www.beyaznokta.org.tr>

e-mail: bnv@beyaznokta.org.tr

GİRİŞ

Karşı karşıya bulunduğumuz hava kirliliği sorununu çözebilmek, öncelikle bu sorunun doğasının iyi anlaşılmasına, daha da önemlisi, diğer sorunlarla ilişkisinin anlaşılabilmesine bağlıdır.

Daha açık bir deyimle, birçok ilimizde hatta temiz havalı olması beklenen kırsal karakterli yörelerimizde yaşanmakta olan;

- Hava kirliliği,
- Su kirliliği,
- Deniz kirliliği,
- Gürültü kirliliği,
- Ahlaki kirlilik,
- Trafik keşmekeşi,
- Orman yangınları,
- Kente aşırı hızdaki göç,
- Kamu arazilerinin işgali,
- Mafya'nın, etki alanını genişletmesi

gibi çeşitli bozulmaların önlenmesi, bunların birbirlerinden bağımsız olmadıklarını, bunlar ve daha onlarca kirlilik çeşidinin *aynı kaynaklardan üreyen sorunların kendi aralarında yaptıkları "sorun bileşikleri"* olduğunun net olarak anlaşılabilmesine bağlıdır.

Bu sürece "sorunlar kimyası" adını vermek pek yanlış değildir. Nasıl ki maddeler kimyası'nda 100 kadar element kendi aralarında milyonlarca madde (bileşik) oluşturuyorsa, sorunlar kimyası'nda da az sayıdaki Toplumsal Sorun Elementi, binlerce değişik görünüşlü sorun yaratmaktadır.

Şu çok önemlidir ki, hava kirliliği olarak *görünen* sorunu analiz edip hangi Kaynak Sorunlar'dan oluştuğunu tam anlayamazsak, şunlardan birisiyle karşılaşmamız kaçınılmazdır:

(1) Ya sorunun çözümünde bir ilerleme olmayacak, hava kirliliğini bağımsız bir sorun olarak ele alıp çözmeye çalışanlar özgüvenlerini kaybedip mücadeleden vazgeçeceklerdir,

(2) Ya da, çok dar alanlarda ve geçici süreler için sorun kontrol altına alınmış "gibi" görünecek, ama bir süre sonra sorun daha da genişlemiş ve muhtemelen başka alanlara da yayılmış olarak ortaya çıkacaktır.

Örneğin, tankerlerle su taşımak ya da kuyu açmak, bundan 10 yıl kadar evvel İstanbul'da yaşanmaya başlanan su sorununu biraz "çözer gibi" görünmüş ve fakat sorunun anlaşılmasını engelleyerek bugün Dünya'nın incisi İstanbul'da kolera gibi utanç verici durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Hava kirliliği de bazı kentlerde doğal gaz ya da ithal kömür yoluyla "çözülür gibi" olmuş durumdadır. Ama ya sorun bir başka alana (örneğin pahalı ısınma nedeniyle ekonomik alana) taşınmış ya da daha büyük başka sorunlar için yığınak oluşmaya başlamıştır.

Birçok ilimizdeki hava kirliliği sorununun doğal gaz ya da ithal kömürle çözümlenebileceği çözümlü üzerinde hemen herkes uzlaşmışken, böyle bir iddia ilk anda çarpıcı, hatta akıldışı görünebilir. Ama *sorunların kimyası*, yani hava kirliliğine yol açan nedenleryoluyla kirlilik olgusuna bakıldığında, bu yaklaşımın hiç de öyle olmadığı anlaşılacaktır.

Hava kirliliği sorunu, bir sorunlar bileşiğinin çeşitli fizik, sosyal ve ahlaki yüzeyler (su, toprak, deniz, sessizlik, ulaşım, can güvenliği, erdem gibi) üzerindeki gölgelerinden ibaret olup bağımsız bir hava kirliliği sorunu olarak ÇÖZÜLEMEZ.

Hava kirliliği ancak ona yol açan çok sayıdaki nedeni ortadan kaldıracak (ya da en azından etkilerini azaltabilecek) **nlemlerin tümünden** oluşan bir "paket" tanımlanarak çözümlenebilir.

Açıklanan bu "sorun bileşiği"nin çeşitli yansımalarından birisi olan kent nüfusunun aşırı kalabalıklaşmasına karşıson zamanlarda önerilen vize ya da pasaport uygulaması, mevcut sorunların hiç anlaşılmadığının net bir göstergesidir. Doğrusu, hava kirliliği, su yokluğu, kolera gibi "*kısmi belalar*"dan çok, "*sorunu anlamamak*" meselesinden daha çok korkulmalıdır. Çünkü bu sorunun çaresi ve de üretebileceği yeni dertlerin sınırı yoktur.

Bu raporda, birçok ilimizdeki hava kirliliğinin kaynakları içinden yalnızca "konut ısıtmaya bağlı" olanlar incelenmiştir. Bu, kirliliğin başkaca nedenleri bulunmadığı ya da onların önemsiz oldukları anlamına gelmemektedir.

Verilmek istenilen mesaj, sorunun, bu tür bir neden-sonuç sistematiği içinde ve bu düzeydeki bir ayrıntıda incelenmesinin gereğidir.

Dikkat edilmesi gereken ikinci nokta, bu raporda önerilen üzümlerin hepsi gerçekleştirilse dahi hava kirliliğinin bütünüyle ortadan kalkmayacağıdır. Çünkü raporun incelenmesinden de anlaşılacağı üzere öyle nedenler vardır ki, zmleri bu raporun kapsamını aşmaktadır. Bununla beraber programın, kirliliğin önemli bir bölümünü yokedeceği de beklenmelidir.

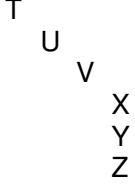
Çalışmanın, gönüllü kuruluşlarımıza ve sorunu anlayıp zmek isteyebilecek kamu grevlilerimize bir ipucu oluşturacağı ümidiyle.

Tınaz Titiz
3 Eylül 1994

KULLANILAN NOTASYONUN AÇIKLAMASI

Hava kirliliğinin sebepleri içinde yalnızca "konut ısıtması kaynaklı" olanların nedenlerinin incelendiği bu dokümanda, her nedene yol açan alt neden ya da nedenler, giderek sağa yanaşarak sıralanmıştır.

Örneğin, T'nin sebebi U; U'nun sebebi V ve V'nin de sebebi X, Y, Z iseler bu şu şekilde gösterilmiştir:

Diğer yandan, her soruna yol açan sebeplerin kolay izlenebilmesi için bunlara (A,B,C,...), (a,b,c,...), (1, 2, 3,...), (i, ii, iii,...) gibi başlıklar koyulmuştur. Yani yukarıdaki örnek şu şekilde gösterilmiştir:

(A)Sebepe: T

(a)Sebepe: U

(1)Sebepe: V

(i)Sebepe: X

(ii)Sebepe: Y

(iii)Sebepe: Z

Nihayet, çözüm önerileri de "uç sebep" denilebilecek nedenler için verilmiştir. Yukarıdaki örnek alındığında, T, U ve V nedenleri için herhangi bir çözüm önerisi verilmemiştir. Çünkü onların nedenleri "uç"a ulaşmamıştır. En son varılan V nedenine yol açan X, Y ve Z nedenleri birer "uç neden" olduğu için onlar için bir ya da daha çok sayıda çözüm önerilmiştir. Buna göre nihai düzen şöyle olmaktadır:

(A)Sebepe: T

(a)Sebepe: U

(1)Sebepe: V

(i)Sebepe: X
Çözüm(ler)
1.....
2.....
3.....

(ii)Sebepe: Y
Çözüm(ler)

(iii)Sebepe: Z
1.....
2.....
3.....

SEBEPLER ARASI İLİŞKİLER

(A)Sebep:Isınma veriminin düşüklüğü:

(a)Sebep:Düşük kalorili yakıt kullanımı:

(1)Sebep:Gelir yetmezliği nedeniyle büyük bir kesimin kötü yakıt kullanması.

(2)Sebep:Yüksek kül ve uçuculu kömürlerin yıkanarak niteliğinin yükseltilmesi konusunda özendirme ve yaptırım yetersizliği:

(i)Sebep:Kömür üreticilerinin, örgütlenerek siyasi güç odaklarını ve diğer karar mercilerini etkilemeleri:

(ii)Sebep:Kömür üreticilerinin, zenginleştirme tesislerini finanse edebilecek güce ve tesislerin yapılmasının gereğini kavrayabilecek bilince sahip olmayışları:

(iii)Sebep:Gerek kötü kömür, gerekse hava kirliliği konusunu bir bütün olarak ele alıp yönetebilecek bir yerin bulunmayışı

-Sebep:Geleneksel, "departmantasyon"a dayalı örgütlenme biçimimiz.

-Sebep:Kamu Yöneticilerimizin, karmaşık sorunları anlayabilme ve çözebilme becerilerinin

(3)Sebep:Satışı ve/ya kullanımı yasaklanan kömürlerin denetlen(e)meyişi:

(i)Sebep:Denetlenemeyecek ölçüde çok kural konulması (*kural kirliliği*).

(ii)Sebep:Denetimlerin, az sayıda kamu personeline yapılmaya çalışılması.

(iii)Sebep:Kamu yöneticilerinin, sistem kurma konusundaki yetersizlikleri:

(iv)Sebep:Bir kısım denetçinin, yetkilerini suistimal etmesi (rüşvet vb yollarla):

(v)Sebep:Denetime konu olan ve yapılmaması gereken hemen her konunun, çeşitli çıkar hesapları nedeniyle siyasetçiler tarafından savunulması:

-Sebep:Geleneksel siyaset anlayışımız,

-Sebep:Habercilik ile birleşmemesi gereken ticari işlerin aynı çatı altında birleşmesi nedeniyle, toplumun, siyasetin bu gibi yanları konusunda doğru bilgilenme imkanının bulunmayışı.

(4)Sebep:Mafya'nın, petrokok vbg yakıtlar hakkındaki bilirkişi görüşlerini manipüle edebilmesi:

(i)Sebep:Bir kısım bilirkişinin, satın alınmaya ve/ya korkutulmaya açık oluşları:

-Sebep:Devletin, görüşlerini ifade edecek olanların güvenliğini korumadaki zaafı:

-Sebep:Devletin, asli işlevleri yerine başka işler yüklenmiş olması.

-Sebep:İnsan nitelik dokumuzun erdem bileşenindeki "tokgözlülük" parçasının aşınmış oluşu.

(ii)Sebep:Bir kısım bilirkişinin teknik bilgilerinin tartışmalı oluşu.

(b)Sebep:Yalıtım yetersizliği nedeniyle gereğinden fazla yakıt kullanımı:

(1)Sebep:Kamu yöneticileri başta olmak üzere insanlarımızın, sorunlara tek nedenli (mono-causal) yaklaşımları nedeniyle, yalıtım konusunun en az iyi kömür kadar önemli olduğunun idrak edilememiş olması.

(2)Sebep:Isı yalıtımı konusunu kendisine iş edinmiş girişimcilerin seyrekliği.

(c)Sebep:Tek ısıtılan konutların (gecekondu, müstakil ev vb) sayılarının çokluğu, buralardaki ısı verimliliği, merkezi ısıtılan apartman, site vb yerlere göre çok düşürmektedir:

(1)Sebep:Kırsal kesimlerden İstanbul'a, iyi bir evin giderlerini karşılayabilecek gelire, dolayısıyla da bu düzeydeki bir gelire karşı gelen bir nitelik düzeyine sahip kişiler değil, ancak gecekondu ya da benzer nitelikteki konutlarda oturabilecek gelire sahip kişiler göç etmektedir:

(i)Sebep:İnsanımızın nitelik dokusundaki sorunlar.

(ii)Sebep:Kırsal kesimde yerel potansiyellerin değerlendirilememesi.

(iii)Sebep:İstanbul'un kurlsız bir kent oluşunun yarattığı çekim.

(2)Sebep:Arazi mafyası, göçü özendirecek şekilde, işgal ettiği kamu arazilerini satmaktadır:

(i)Sebep:Hemen her siyasi iktidar zamanında işgale karşı af çıkarılması.

(ii)Sebep:Arazi mafyası, kamu yönetiminin kararlarını etkileyebilmektedir:

-Sebep:Kamu yöneticileri ve politikacılar, sorunların kaynakları yerine görüntüleriyle uğraştığı için, mafya vb sorunların nerelerden kaynaklandığını araştırmamakta, bunları sıradan polisiye olaylar olarak görmektedirler.

-Sebep:Sistemlerimiz güçsüz olup, her konuda mafya üremesine uygundur.

-SebeP:Siyaset sistemimiz, siyasete girmesi gerekenleri yasaklarken, girmemesi gerekenlerin önünü açmıştır.

(d)SebeP:Yakıt yakma verimi düşük olduğu için gereğinden fazla yakıt kullanımı:

(1)SebeP:Sobaların verimleri düşüktür (%70 civarında olması gerekirken %30 civarındadır):

(i)SebeP:Soba üreticileri, yüksek verim koşulu emreden TSE Standartının yürürlüğe girmesini engelliyorlar.

(ii)SebeP:Soba üreticilerinin innovation yetenekleri zayıftır.

(iii)SebeP:Teknolojik geliştirmeye ilgili kurumlar bu konu ile ilgilenmiyor:

-SebeP:Teknoloji, bu konularla ilgili insanlarımızda "*toplum ihtiyaçlarının karşılanması*" anlamını taşıyor.

(iv)SebeP:Yüksek verimli soba geliştiren girişimciler desteklenmiyor:

-SebeP:Girişimcilik ortamı sorunludur.

-SebeP:Bu tür girişimciler tanınmıyor.

(v)SebeP:Çevre Bakanlığı başta olmak üzere hava kirliliğinden sorumlu merciler, teknik ağırlıklı konulara soğuktur.

-SebeP:Genel, "*teknoloji antipatisi*" ve buna bağlı "*technological illiteracy*" (teknoloji cehaleti).

(2)SebeP:Kalorifer kazanlarının "ön yakma düzeni" ve benzeri yöntemlerle yakma verimlerinin artırılmamış oluşu:

-SebeP:"Ön yakma düzeni" geliştiren girişimcilerin desteklenmeyişi:

-SebeP:Girişimcilik ortamı sorunludur.

-SebeP:Bu tür girişimciler tanınmıyor:

(e)SebeP:Alternatif ısı kaynaklarından (rüzgar, güneş, vb) yararlanılması:

(1)SebeP:(A.d.1.iii) maddesinde açıklanan sebep:

(2)SebeP:Kamu yöneticileri ve politikacılar teknik konulara uzak:

(3)SebeP:Alternatif enerji teknolojilerinde Türkiye'nin henüz yeterli deneyime sahip olmayışı:

(4)SebeP:Bu tür donanımların ilk yatırım maliyetlerinin yüksekçe oluşu:

(i)SebeP:İdare, kullanımını özendirmediği için üretimi azdır.

(ii)SebeP:Bu tür donanımları halen üreten firmaların, bilinç geliştirme çalışmalar yapmayışları:

(f)SebeP:Konutlar, halkın gelir düzeyine göre (nisbi olarak) büyüktür:

(1)SebeP:Konut tasarımlarının yetersizliği:

(i)SebeP:Mimarlık eğitiminin yetersizliği.

(ii)SebeP:Bilim kuruluşlarının konuya ilgi göstermeyişleri:

(iii)SebeP:Rastgele kişilerin konut tasarlayabilmesi ve/ya inşa etmesi:

-SebeP:Belediyelerin, inşaat ruhsatı sistemi işlemiyor:

-SebeP:Rüşvet.

-SebeP:Yerel yöneticilerin tasarım kültürleri yetersiz:

-SebeP:Konut ihtiyacını karşılayabilecek sistemin kurulamamış olması:

-SebeP:Sistem kurma becerisi yetersizliği.

-SebeP:Kendi konutunu yapma sisteminin kurulamamış oluşu:

(B)SebeP:Konut sayısının hızlı artışı:

(a)SebeP:Kırsal kesimlerden İstanbul'a hızlı göç (bu konuda hazırlanmış ayrı bir analiz ve ona dayalı önlemler paketi mevcuttur*):

(1)SebeP:İstanbul'un, kuralsız bir kent oluşunun yarattığı çekim.

(2)SebeP:Kırsal kesimlerde yerinde yaşamın güçlükleri:

(3)SebeP:Kamu yönetimleri ve kamuoyu, göç olgusunu doğru değerlendirememiş, vize, pasaport gibi olmayacak yöntemlerle göçü caydırmak istemektedir. Bu ise, göçü harekete geçirici nedenlerin sürmesine yol açmaktadır.

(b)SebeP:Hızlı nüfus artışı

(c)SebeP:Hava kirliliği olgusu, bu programda önerildiği bütünlükte ele alınmamış, bunun yerine çeşitli kuruluşlarca kopuk ve çoğu zaman da "günü kurtaracak" biçimde ele alınmıştır.

(C)SebeP:Hava kirliliği olgusunun, ilgilileri ciddi önlemler geliştirmeye zorlayacak ölçüde toplumsal tepkiye neden olmayışı, oluşan tepkilerin ise zayıf "sızıldanmalar" düzeyini aşamayışı, yetkililerin de bu cılız tepkileri geçiştirmeye yönelik (ve çoğu sözel) kalıpları sergilemekle yetinmeleri:

(a)SebeP:Hava kirliliğinden doğan sağlık sorunlarının istatistiksel olarak bilinmeyişi; bilinenlerin ise toplumdan saklanması:

(1)SebeP:Hava kirliliğinden doğan sağlık sorunlarını rapor edebilecek bir sistemin yokluğu.

(2)SebeP:Geleneksel kamu yönetim stilimizin "**bilgilendirmeye**" değil "**saklamaya**" yönelik oluşu.

(b)SebeP:Toplumun, çıkarlarını savunmadaki güçsüzlüğu.

(c)SebeP:Yetkililerin, tepki söndürmeye yönelik "kalıp" söz ve davranışlarının yerleşikliği.

UÇ SEBEPLER İÇİN ÖNERİLEN ÇÖZÜMLER

(A)SebeP:Isınma veriminin düşüklüğu:

(a)SebeP:Düşük kalorili yakıt kullanımı:

(1)SebeP:Gelir yetmezliği nedeniyle büyük bir kesimin kötü yakıt kullanması.

Çözüm(ler)

1.Yüksek nitelikli kömürün, ucuz fakat niteliksiz kömürlerden nisbi olarak daha ucuza (ya da en azından başabaş) geldiğinin kanıtlanması. Bu hesabın, her cins kömür için yapılması gerekir.

2.Ucuz ve düşük nitelikli yerli kömürlere göre, nisbi olarak daha ucuz gelen ithal kömürler varsa, halkın bu konuda bilinçlendirilmesi için:

(i)Çevre Bakanlığı'nın, halkı bilinçlendirmesi için harekete geçirilmesi,

(ii)Anakent Belediyesi'nin, ilanlar yoluyla bu durumu açıklaması,

(iii)TV kanallarından yararlanma,

(iv)Yüksek nitelikli kömür satanların (yerli veya ithal), bu gerçeği duyurmalarının sağlanması,

(v)Basının, fiyat-nitelik bilinci kazandırabilecek küçük broşürleri dağıtması.

3.Özelde kömür için var olan bu durumun, genelde fayda -maliyet kavramı demek olduğu bilincinin yerleştirilmesi (bu kavramın yerleştirilmesi, ısınma giderlerini olduğu kadar örneğin mutfak giderlerini azaltmak için de kullanılabilir)

(2)SebeP:Yüksek kül ve uçuculu kömürlerin yıkanarak niteliğinin yükseltilmesi konusunda özendirme ve yaptırım yetersizliği:

(i) SebeP:Kömür üreticilerinin, örgütlenerek siyasi güç odaklarını ve diğer karar mercilerini etkilemeleri:

Çözüm(ler)

1.Yerel kömürlerin niteliklerini düzenleyen mevzuatın incelettilererek, ek bir mevzuata gerek olup olmadığının belirlenmesi ve bu belirlemeye göre gerekli eylemlerin planlanması,

2.Yerel kömürlerin niteliklerinin yükseltilmesi, milli servetin daha iyi değerlendirilmesi (ithal kömür karşısında rekabet gücü artacağı için) demektir. Bunu sağlamak için:

(i)Yerel kömür niteliklerinin artırılmasını savunan gönüllü kuruluş(lar)ın oluşumu özendirilir (yerel kömür üretilen her yerde ayrı dalları ve merkezi bir de ögesi bulunan etkin bir örgütlenme önerilir),

(ii)Yerel kömür niteliklerinin artırılması için, daha iyi teknolojilerin araştırılmasını sağlamak üzere:

-TÜBİTAK nezdinde girişimde bulunulur,

-Küçük bir *destekleme fonu* oluşturularak, üniversitelerin bu yolda araştırma yapmaları sağlanmaya çalışılır,

-Oluşturulan bu fon kullanılarak, ulusal ve uluslararası katılıma açık bir "öneri yarışması" düzenlenir,

-Patent Kütüphanesi'nin taranması sağlanır,

-TKİ ile işbirliği yapılarak mevcut bilgi birikiminden nasıl yararlanılabileceği araştırılır.

3.Siyasi güç odaklarının hangi yolda yanlış bilgilendirildiği belirlenip doğru bilgilendirme yapılır.

(ii)Sebep:Kömür üreticilerinin, zenginleştirme tesislerini finanse edebilecek güce, ve tesislerin yapılmasının gereğini kavrayabilecek bilince sahip olmayışları:

Çözüm(ler)

1.Kömür üreticilerinin finansman güçlerini artırmak için:

(i)Kömür sahalarının tahsisi için öngörülen koşullar içine, zenginleştirme tesis kurabilecek ya da kurulacak tesislerin finansmanına katılabilecek mali güce sahip olma koşulunun ilavesi,

(ii)Halen işletmecilik ruhsatına sahip olan kuruluşların, tek tek ya da birleşerek zenginleştirme tesisleri kurmaları için, ruhsat veren kuruluşlarca ikna edilmelerini sağlamak,

2.Kömür üreticilerinin bilinçlendirilmeleri amacıyla, zenginleştirilmemiş kömür satmanın, insan hayatına kasit olduğu mesajının iletilebilmesi için:

-Bu mesajı işleyen parodiler için komedi sanatçılarının ikna edilmeleri ve ayrıca bu tür programlara mali destek sağlanması,

-TV'de bu mesaj çevresinde oturumlar düzenlenmesi,

-Kömür üreticilerinin telefon ve faks numaralarının yayımlanıp, üzerlerinde toplumsal baskı oluşturulması,

-Tüm medyanın konuya ilgisini çekebilmek için büyük bir miting düzenlenmesi,

-Yeşil Barış örgütünden yararlanılması,

(iii) Sebep:Gerek kötü kömür, gerekse hava kirliliği konusunu bir bütün olarak ele alıp yönetebilecek bir yerin bulunmayışı

-**Sebep:**Geleneksel, "departmantasyon"a dayalı örgütlenme biçimimiz.

Çözüm(ler)Departmanlar arası işbirliğini gerektiren sorunların -ki çoğu öyledir- çözümleri için proje grupları oluşturulması usulünün başbakanlığa benimsetilmesi ve ilk grubun hava kirliliği konusunda kurulması için:

(i)Devlet Bakanlarından birisinin başkanlığında, İstanbul Hava kirliliği Proje Grubu oluşturulması ile bu grubun görev, yetki ve sorumluluklarını tanımlayan bir başbakanlık yazısı taslağının hazırlanması ve başbakanın takdirindeki ödeneklerden birisinden bir miktarla desteklenmesi için başbakanın onayının alınması. (Bu amaçla, İstanbul Milletvekillerinin devreye sokulması önerilir.

(ii)Proje Grupları yönteminin işlerliğinin sağlanması için, işbirliği yapması istenilen departman üst yöneticilerinin bu yöntem hakkında bir kursa tabi tutulması,

(iii)Hava kirliliği proje grubu üyelerinin bir Duyarlık Eğitimi'ne tabi tutulması.

- **Sebep:**Kamu Yöneticilerimizin, karmaşık sorunları anlayabilme ve çözebilme becerilerinin sınırlı oluşu,

Çözüm(ler)

1.Hava kirliliği proje grubu üyelerinin "sorun çözme teknikleri" konusunda bir kursa tabi tutulmaları,

2.Sorun çözme teknikleri konulu bir videokaset hazırlatılıp, İstanbul ilindeki üst düzey kamu yöneticilerine hediye edilmesi,

3.Özel TV kanallarıyla görüşülerek, sorun çözme yöntemlerinin uygulandığı programlar hazırlayarak genel bilinç oluşturulması.

(3)Sebep:Satışı ve/ya kullanımı yasaklanan kömürlerin denetlen(e)meyişi:

(i)Sebep:Denetlenemeyecek ölçüde çok kural konulması (*kural kirliliği*).

Çözüm(ler)

1.Kullanımı yasaklanan kömürlerin nasıl denetlendiğinin ve mevcut denetimin hangi yol(lar)la delindiğinin analiz edilmesi ve bu analize dayanılarak daha etkin bir denetim sistemi tasarımı yapılarak uygulanması,

2.Birbiriyle çelişen kuralların (varsa) belirlenip giderilmesi için önlemler geliştirilmesi.

(ii)Sebep: Denetimlerin, az sayıda kamu personeline yapılmaya çalışılması.

Çözüm(ler)

1.Vatandaşların, kaçak kömür konusunda olası bilgi verme ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kolay hatırlanabilir bir telefon numarası tesis edilmesi,

2.Kaçak kömür taşımak kadar kullanmanın da suç sayılmasının sağlanması için belediye meclisinden karar çıkarılması.

(iii)Sebep:Kamu yöneticilerinin, sistem kurma konusundaki yetersizlikleri:

Çözüm(ler)

1.İstanbul Hava Kirliliği proje grubu üyelerinin, "sistem kurma" konusunda bir kursa tabi tutulmaları,

2."Sistem Kurma" konulu bir videokaset hazırlatılıp, İstanbul ilindeki üst düzey kamu yöneticilerine dağıtılması,

3.Özel TV'ler ile anlaşarak, "sistem kurma" usullerinin uygulandığı programlar hazırlayarak genel bir bilinç yaratılması.

(iv)SebeP:Bir kısım denetçinin, yetkilerini suistimal etmesi (rüşvet vb yollarla):

Çözüm(ler)*

1.(ii) sebebine karşı önerilen (1) numaralı önlem, tüm denetim yetkisinin az sayıda denetçi elinde yoğunlaşmasını önleyecek, vatandaş da bu süreçte yer almaya başlayacaktır,

2.Gönüllü kuruluşlarla anlaşmalar yapılarak, "fahri denetçilik" kurumu oluşturulması yönünde belediye meclisinin karar alması,

3.Maliye Bakanlığı nezdinde girişimde bulunularak, rüşvet vermesi olasılığı yüksek kuruluşların daha yakın denetlenmeleri ve böylece belgesiz harcamalarının azaltılmasının temini.

(v)SebeP:Denetime konu olan ve yapılmaması gereken hemen her konunun, çeşitli çıkar hesapları nedeniyle siyasetçiler tarafından savunulması:

-SebeP:Geleneksel siyaset anlayışımız,

Çözüm(ler)Bu programın kapsamını aşar**.

-SebeP:Habercilik ile birleşmemesi gereken ticari işlerin aynı çatı altında birleşmesi nedeniyle, toplumun, siyasetin bu gibi yanları konusunda doğru bilgilendirme imkanının bulunmaması.

Çözüm(ler)Bu programın kapsamını aşar**.

(4)SebeP: Mafya'nın, petrokok vbg yakıtlar hakkındaki birlikteli görüşlerini manipüle edebilmesi:

(i)SebeP:Bir kısım birlikteli'nin, satın alınmaya ve/ya korkutulmaya açık oluşları:

-SebeP:Devletin, görüşlerini ifade edecek olanların güvenliğini korumadaki zaafı:

-SebeP:Devletin, asli işlevleri yerine başka işler yüklenmiş olması.

Çözüm(ler)Bu program kapsamını aşar.

-SebeP:İnsan nitelik dokumuzun erdem bileşenindeki "tokgözlülük" parçasının aşınmış oluşu.

Çözüm(ler)Bu programın kapsamını aşar.

(ii)SebeP:Bir kısım birlikteli'nin teknik bilgilerinin tartışılmalı oluşu.

Çözüm(ler)Teknik yeterliği tartışmasız olan alternatif birliktelilerden raporlar alınması.

(b)SebeP:Yalıtım yetersizliği nedeniyle gereğinden fazla yakıt kullanımı:

(1)SebeP:Kamu yöneticileri başta olmak üzere insanlarımızın, sorunlara tek nedenli (mono-causal) yaklaşımları nedeniyle, yalıtım konusunun en az iyi kömür kadar önemli olduğunun idrak edilememiş olması.

Çözüm(ler)

1.Yalıtım konusunun önemini vurgulayan bir TV programının yaptırılıp, çeşitli TV'lere ücretsiz olarak verilmesi yoluyla bilinç geliştirme,

2.İsı kaçağını önleyici cam ve çerçeve üreticilerinin teşvik edilerek yalıtım konusunda yapılacak bilinçlendirme çalışmalarına ortak olarak katılmaları,

3.İstanbul Hava Kirliliği proje grubu üyeleriyle, İstanbul ilindeki üst düzey kamu görevlilerine bir seminer düzenlenerek, sorunların genellikle *çok nedenli* olduğu eğitiminin verilmesi,

(2)SebeP:İsı yalıtımı konusunu kendisine iş edinmiş girişimcilerin seyrekliği.

Çözüm(ler)

1.Yalnızca bu işi yapmak üzere iş kuracak kişileri besleyebilecek bir potansiyel mevcuttur, ama henüz harekete geçmemiştir. Bu nedenle, halen konuya yakın sayılabilecek işleri yapanların bu işi de yapmaları daha akılcıdır. Örneğin, sıhhi tesisatçılar bu işe yönlendirilebilir. Bu amaçla, bu tür zanaat sahiplerinin kavrayabileceği bir dilde hazırlanmış bir kitapçık ve videokasete ihtiyaç vardır*.

* Rüşvetle mücadele, daha geniş bir program olup, bu program kapsamında ancak küçük bir bölümü ele alınabilmektedir.

** Bakınız: "Alternatif Siyaset Anlayışı" Tınaz Titiz, VERSO Yayınları, 1992, Ankara

** Bakınız: "Eko-Liberal Politika", Tınaz Titiz, İnkılap Kitabevi, 1993, "birbirine bağdaşmayan işler- sahife:56

* 1985-88 yılları arasında düzenleyen çok sayıda Beceri Kazandırma Kursu için, bu tür basılı ve görsel eğitim malzemesi hazırlanmış olup, bunlar örnek alınabilir.

2.Belediye Meclisi'nin, ısı yalıtımını tam yapmış konutların emlak vergilerini düşük tarifeden alabileceği bir formül geliştirmesi (vergi taksitlendirme, indirim vb),

3.Halk Bankası'nın, ısı yalıtımı konusunda iş yapmak isteyenlere, rayiçten daha düşük faizli kredi vermesi,

4.İsı yalıtımı girişimcilerine belediye tarafından, "yönetimi sağlanmış işyeri" (*managed workshop*) temini,

5.İsı yalıtımı girişimcilerini özendirmek için, belediyeye ait bütün binaların yalıtımlarını, yeni girişimcilere yaptırmanın sağlanması,

6.İsı yalıtımı girişimcilerinden belirli süre için belediye harç ve rüsumlarının alınmamasının temini,

7.Belediye ilan panolarından girişimcileri daha ucuz yararlandırmak.

(c)Sebep:Tek ısıtılan konutların (gecekondu, müstakil ev vb) sayılarının çokluğu, buralardaki ısı verimliliği, merkezi ısıtılan apartman, site vbg yerlere göre çok düşürmektedir:

(1)Sebep:Kırsal kesimlerden İstanbul'a, iyi bir evin giderlerini karşılayabilecek gelire, dolayısıyla da bu düzeydeki bir gelire karşı gelen bir nitelik düzeyine sahip kişiler değil, ancak gecekondu ya da benzer nitelikteki konutlarda oturabilecek gelire sahip kişiler göç etmektedir:

(i)Sebep:İnsanımızın nitelik dokusundaki sorunlar.

Çözüm:Bu programın kapsamını aşar.

(ii)Sebep:Kırsal kesimde yerel potansiyellerin değerlendirilememesi.

Çözüm:Bu programın kapsamını aşar.

(iii)Sebep:İstanbul'un kuralsız bir kent oluşunun yarattığı çekim.

Çözüm(ler)

1.İstanbul ili üst düzey kamu yöneticilerine, kuralsızlığın ardışık sonuçları hakkında bir konferans yapılması,

2.Özel bir TV ve/ya gazete ile işbirliği yapılarak, İstanbul'daki kuralsız yaşamın tüm boyutlarıyla sergilenip, ardışık somut sonuçlarının topluma gösterilmesi,

3.Kuralsızlığın nedenlerinin, bir Beyaz Nokta Derneği'ne inceletilmesi ve ortaya çıkacak nedenlere göre bir, "İstanbul'u Kurallı Kent Yapma Programı" hazırlanıp uygulamaya konulması.

(2)Sebep:Arazi mafyası, göçü özendirecek şekilde, işgal ettiği kamu arazilerini satmaktadır:

(i)Sebep:Hemen her siyasi iktidar zamanında işgale karşı af çıkarılması.

Çözüm

1.Anayasa'nın mülkiyet hakkını düzenleyen 35. maddesine bir ilave yapılarak, kamu arazilerinin işgaline karşı af çıkarılamamasını temin etmek için lobi çalışması yapılması*.

(ii)Sebep:Arazi mafyası, kamu yönetiminin kararlarını etkileyebilmektedir:

-Sebep:Kamu yöneticileri ve politikacılar, sorunların kaynakları yerine görüntüleriyle uğraştığı için, mafya vb sorunların nerelerden kaynaklandığını araştırmamakta, bunları sıradan polisiye olaylar olarak görmektedirler.

Çözüm:Bu programın kapsamını aşar.

-Sebep:Sistemlerimiz güçsüz olup, her konuda mafya üremesine uygundur.

Çözüm:Bu programın kapsamını aşar.

-Sebep:Siyaset sistemimiz, siyasete girmesi gerekenleri yasaklarken, girmemesi gerekenlerin önünü açmıştır.

Çözüm:Bu programın kapsamını aşar.

(d)Sebep:Yakıt yakma verimi düşük olduğu için gereğinden fazla yakıt kullanımı:

(1)Sebep:Sobaların verimleri düşüktür (%70 civarında olması gerekirken %30 civarındadır):

(i)Sebep:Soba üreticileri, yüksek verim koşulu emreden TSE Standartının yürürlüğe girmesini engelliyorlar.

Çözüm(ler)

1.Sanayi Bakanlığı'nın TSE Standartı gereklerini yaptırması için medyanın teşhir etme gücü harekete geçirilir,

2.Soba üretimi yapan büyük kuruluşlarla işbirliğine gidilerek, onların verim yükseltimi konusunda önderlik yapmaları istenilir; yap(a)mıyorlarsa nedenleri araştırılır.

(ii)Sebep:Soba üreticilerinin *innovation* yetenekleri zayıftır.

Çözüm(ler)

* Eylül'94 itibarıyla, bu türlü bir teklifin TBMM Başkanlığına verilebilmesi için gereken asgari imza sayısı olan 150 imza toplanmaya çalışılmaktadır.

1. Bir mühendislik firmasına, yüksek verimli çeşitli soba tasarımlarına ait bilgileri toplayıp bunları bir katalog halinde yayımlaması işi yaptırılır,

2. Bir "Yüksek Verimli Soba Yarışması" düzenlenir; bu amaçla TÜBİTAK'ın desteği alınmaya çalışılır.

3. Soba satın alan kamu kuruluşları (DMO, Orman Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı gibi) belirlenerek, satınalma şartnamelerine asgari verim koşulunun konulması sağlanır.

(iii) **Sebebe**: Teknolojik geliştirmeye ilgili kurumlar bu konu ile ilgilenmiyor:

- **Sebebe**: Teknoloji, bu konularla ilgili insanlarımızda "toplum ihtiyaçlarının karşılanması" anlamını taşıyor.

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

(iv) **Sebebe**: Yüksek verimli soba geliştiren girişimciler desteklenmiyor:

- **Sebebe**: Girişimcilik ortamı sorunludur.

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

- **Sebebe**: Bu tür girişimciler tanınmıyor.

Çözüm: Yüksek verimli soba geliştiren girişimcileri soba üreticilerine tanıtmak ve ayrıca da desteklemek.

(v) **Sebebe**: Çevre Bakanlığı başta olmak üzere hava kirliliğinden sorumlu merciler, teknik ağırlıklı konulara soğuktur.

- **Sebebe**: Genel, "teknoloji antipatisi" ve buna bağlı "technological illiteracy" (teknoloji cehaleti).

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

(2) **Sebebe**: Kalorifer kazanlarının "ön yakma düzeni" ve benzeri yöntemlerle yakma verimlerinin artırılmamış oluşu:

- **Sebebe**: "Ön yakma düzeni" geliştiren girişimcilerin desteklenmeyişi:

- **Sebebe**: Girişimcilik ortamı sorunludur.

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

- **Sebebe**: Bu tür girişimciler tanınmıyor:

Çözüm: Kalorifer kazanları için ön-yakma düzeni geliştiren girişimcileri kalorifer kazanı üretenlere tanıtmak ve desteklemek.

(e) **Sebebe**: Alternatif ısı kaynaklarından (rüzgar, güneş, vb) yararlanılması:

(1) **Sebebe**: (A.d.1.iii) maddesinde açıklanan sebep:

Çözüm: Alternatif ısı kaynakları üzerinde çalışan girişimcileri, üreticilerle tanıştırmak ve desteklemek

(2) **Sebebe**: Kamu yöneticileri ve politikacılar teknik konulara uzak:

Çözüm: Yabancı ülkelerde, bu tür ilgisizlikleri aşabilmek için hazırlanmış "technological literacy" (teknolojik okur-yazarlık) programları mevcuttur. Bir tarama yaptırılarak, özellikle görsel malzemelerin bulunup, kültürel adaptasyonu (dil, vs açısından düzenleme) yapıldıktan sonra kilit isimlere dağıtılması tavsiye olunur.

(3) **Sebebe**: Alternatif enerji teknolojilerinde Türkiye'nin henüz yeterli deneyime sahip olmayışı:

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

(4) **Sebebe**: Bu tür donanımların ilk yatırım maliyetlerinin yüksekçe oluşu:

(i) **Sebebe**: İdare, kullanımını özendirmediği için üretimi azdır.

Çözüm:

1. Yalnızca bu işi yapmak üzere iş kuracak kişileri besleyebilecek bir potansiyel mevcuttur, ama henüz harekete geçmemiştir. Bu nedenle, halen konuya yakın sayılabilecek işleri yapanların bu işi de yapmaları daha akılcıdır. Örneğin, sıhhi tesisatçılar bu işe yönlendirilebilir. Bu amaçla, bu tür zanaat sahiplerinin kavrayabileceği bir dilde hazırlanmış bir kitapçık ve videokasetlere ihtiyaç vardır.

2. Belediye Meclisi'nin, ısı yalıtımını tam yapmış konutların emlak vergilerini düşük tarifeden alabileceği bir formül geliştirmesi (vergi taksitlendirme, indirim vb),

3. Belediyenin, Halk Bankası ile anlaşarak, alternatif ısı kaynakları konusunda iş yapmak isteyenlere, rayiçten daha düşük faizli kredi vermesi,

4. Alternatif enerji girişimcilerine belediye tarafından, "yönetimi sağlanmış işyeri" (managed workshop) temini,

5. Alternatif enerji girişimcilerini özendirmek için, belediyeye ait bütün binaların yalıtımlarını, yeni girişimcilere yaptırmının sağlanması,

6. Alternatif enerji girişimcilerinden belirli süre için belediye harç ve rüsumlarının alınmamasının temini,

7. Belediye ilan panolarından girişimcileri daha ucuz yararlandırmak.

(ii) **Sebeup:** Bu tür donanımları halen üreten firmaların, bilinç geliştirme çalışmalarını yapmayışları:

Çözüm: Çevre Bakanlığı, TÜBİTAK ve diğer ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılarak, bir "Temiz Enerjiler Vakfı" kurulmasının* ve bu yolla gerekli bilinç geliştirme çalışmalarının yapılması.

(f) **Sebeup:** Konutlar, halkın gelir düzeyine göre (nisbi olarak) büyüktür:

(1) **Sebeup:** Konut tasarımlarının yetersizliği:

(i) **Sebeup:** Mimarlık eğitiminin yetersizliği.

Çözüm(ler)

1. Mimarlık eğitimi veren fakültelerle görüşülerek, *küçük konut* konusunun mimarlık eğitimlerine dahil edilmesinin sağlanması,

2. Japon evleri konusunda tanıtıcı bir filmin hazırlanması,

3. *Küçük konut* konulu bir sempozyum düzenlenmesi.

(ii) **Sebeup:** Bilim kuruluşlarının konuya ilgi göstermeyişleri:

Çözüm: TÜBİTAK'ın konuya ilgi göstermesi için çaba harcanması.

(iii) **Sebeup:** Rastgele kişilerin konut tasarlayabilmesi ve/ya inşa etmesi:

-**Sebeup:** Belediyelerin, inşaat ruhsatı sistemi işlemiyor:

-**Sebeup:** Rüşvet.

Çözüm(ler)

1. Belediye meclisinin, bir araştırma komisyonu teşkili yoluyla önlemler geliştirmesi,

2. Rüşvetin kaynakları konusunda bir analiz ve buna dayalı bir "önlemler paketi"

geliştirilmesi.

-**Sebeup:** Yerel yöneticilerin tasarım kültürleri yetersiz:

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

-**Sebeup:** Konut ihtiyacını karşılayabilecek sistemin kurulamamış olması:

-**Sebeup:** Sistem kurma becerisi yetersizliği.

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

-**Sebeup:** Kendi konutunu yapma sisteminin kurulamamış oluşu:

Çözüm: Mevcut gecekondular yaklaşımının avantajlarını kullanan akılcı bir konut

edinme sisteminin* kamuoyuna benimsetilmesi için tanıtıcı faaliyette bulunulması

(B) **Sebeup:** Konut sayısının hızlı artışı:

(a) **Sebeup:** Kırsal kesimlerden İstanbul'a hızlı göç (bu konuda hazırlanmış ayrı bir analiz ve ona dayalı önlemler paketi mevcuttur*):

(1) **Sebeup:** İstanbul'un, kuralsız bir kent oluşunun yarattığı çekim.

Çözüm: (A.c.1.iii) sebebi için öngörülen çözüm.

(2) **Sebeup:** Kırsal kesimlerde yerinde yaşamın güçlükleri:

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

(3) **Sebeup:** Kamu yönetimleri ve kamuoyu, göç olgusunu doğru değerlendirememiş, vize, pasaport gibi olmayacak yöntemlerle göçü caydırmak istemektedir. Bu ise, göçü harekete geçirici nedenlerin sürmesine yol açmaktadır.

Çözüm: Medya ile işbirliği yaparak, göç olgusunun tüm nedenlerinin ortaya konulmasının sağlanması.

(b) **Sebeup:** Hızlı nüfus artışı**:

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

(c) **Sebeup:** Hava kirliliği olgusu, bu programda önerildiği bütünlükte ele alınmamış, bunun yerine çeşitli kuruluşlarca kopuk ve çoğu zaman da "günü kurtaracak" biçimde ele alınmıştır.

Çözüm(ler)

* A.B.D.'de yerleşik Prof. Nejat Veziroğlu, halen temiz enerji konusunda çalışmakta olup, bu tür bir vakfın kuruluşuna katkıda bulunacağı beklenir.

* Bu tür bir yaklaşıma göre hazırlanmış bir yasa teklifi TBMM'de bekemektedir.

* Bakınız: "Eko-Liberal Hareket", Tınaz Titiz, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993, "Kontrolsüz Göç e Kontrollü Şehirleşme"

** Hızlı nüfus artışı, geleneksel olarak tek nedenli (korunma usullerinin bilinmeyişi) olarak açıklanmakta olup, gerçek nedenlerden birisi de bu kısır yaklaşımın kendisidir. Hızlı nüfus artışına yol açan bir dizi neden ve bunlara karşı önerilen çözümler, ayrı bir paket olarak çalışma grubumuzun elinde mevcuttur.

1. Bir soruna yol açan başlıca nedenlerin her biri için geliştirilen bir ya da daha fazla önlemden oluşan "paket çözüm yaklaşımı" nı benimsetmek amacıyla, bu yaklaşımın, medyanın çok okunan / çok izlenen kişilerine (köşe yazarları, yorumcular vb) "**satılması**",

2. En az 1 hafta süreyle bir paralı ilan verilerek "*paket çözüm yaklaşımı*" nı basın ve TV aracılığıyla kamuoyuna tanıtmak

3. "Paket çözüm yaklaşımı" nı benimsetmek amacıyla kullanılabilir yaratıcı yöntemler önerilmesini sağlamak üzere bir yarışma düzenlemek.

(C) Sebep: Hava kirliliği olgusunun, ilgilileri ciddi önlemler geliştirmeye zorlayacak ölçüde toplumsal tepkiye neden olmayışı, oluşan tepkilerin ise zayıf "sızıldanmalar" düzeyini aşamayışı, yetkililerin de bu cılız tepkileri geçiştirmeye yönelik (ve çoğu sözel) kalıpları sergilemekle yetinmeleri:

(a) Sebep: Hava kirliliğinden doğan sağlık sorunlarının istatistiksel olarak bilinmeyişi; bilinenlerin ise toplumdaki saklanması:

(1) Sebep: Hava kirliliğinden doğan sağlık sorunlarını rapor edebilecek bir sistemin yokluğu.

Çözüm(ler)

1. Hıfzısıhha Enstitüsü ile işbirliği yapılması,

2. "**Alo Hava Kirliliği!**" türünde bir telefonlu şikayet sistemi kurularak, gerek sağlık sorunlarının gerekse diğer ihbarların (kaçak kömür, dumanlı yakma vb) hem istatistiksel değerlendirilmesini sağlamak, hem bu şikayetler aracılığıyla ilgilileri uyararak ve hem de uyarılan ilgililerden savaştıkları yapanların belirlenip haklarında gerekenlerin yapılması.

(2) Sebep: Geleneksel kamu yönetim stilimizin "**bilgilendirmeye**" değil "**saklamaya**" yönelik oluşu.

Çözüm(ler)

1. İstanbul hava kirliliği proje grubunun, hava kirliliğine bağlı sağlık sorunları konusunda halkı tam bilgilendirmenin gerekliliğine inandırılması,

2. Siyasi parti liderlerinden, açıklanacak bilgileri siyasal yıpratma malzemesi olarak kullanılmalarının istenmesi,

3. İstanbul Anakent Belediye Televizyonu'nun, bu bilgileri periyodik olarak açıklamasının sağlanması,

4. Medya ile işbirliği yapılarak, bu bilgilerin kamuoyuna iletimini sağlamak.

(b) Sebep: Toplumun, çıkarlarını savunmadaki güçsüzlüğü.

Çözüm: Kökleri geniş bir alana yayılmış bulunan bu zafiyetin analizi ve ona dayalı bir önlemler paketinin önerilmesi bu programın kapsamını aşmaktadır. Bu dokümanı hazırlayan çalışma grubunun elinde, bu amaçla yapılmış bir analiz mevcuttur.

(c) Sebep: Yetkililerin, tepki söndürmeye yönelik "kalıp" söz ve davranışlarının yerleşikliği.

Çözüm: Bu programın kapsamını aşar.

Toplum sorunlarımızın az sayıdaki kaynaklarından birisi de "**iletişim becerisi yetmezliği**"dir. Bu yetmezlik, özellikle politikada ve sıkça da diğer alanlarda istismar edilmekte, "*her anlama gelebilen ama özel bir anlama gelmeyen*" söz söyleme bir beceri olarak nitelenmektedir. Bu sorunun ayrı analiz edilip ayrı bir "*çözüm paketi*" oluşturulması önerilir.